

UNDER RADARN II

Inte jämställt, inte frivilligt: En slutrapport om Kvinno- och tjejjouren i Umeås arbete mot män och killars sexuella och kriminella exploatering av kvinnor och tjejer på digitala plattformar

Anna Lindström & Sanna Ström

Projektnamn: Under radarn II.
Länsstyrelsen i Västerbottens diarienummer: 8551-2024
Umeå kommun diarienummer: KS-2023/00917

Bakgrund

Det sågs att kunskapen om män och killars våld mot kvinnor och tjejer måste användas. Trots att många upplever att Sverige ännu inte uppnått full jämställdhet, finns det i samtida diskussioner en föreställning om att kvinnor och män är lika delaktiga i den gängrelaterade brottsligheten. En sådan bild bör ifrågasättas, då kriminella miljöer präglas av hierarkier och maktstrukturer som snarare speglar än bryter mot samhällets övriga ojämlikheter. Varför skulle det råda jämställdhet i gängen när det inte gör det någon annanstans?

Kvinno- och tjejjouren i Umeå har tidigare författat förstudien "Under radarn - En förstudie om våldsutsatta kvinnor och tjejers dubbla utsatthet i gängkriminella miljöer. Möjligheter och utmaningar att få stöd av ett samhälle som fokuserar på avhoppande våldsutövande män"¹ med stöd av medel från Länsstyrelsen Västerbotten och Umeå kommuns jämställdhetsutskott. Har du som läsare inte tagit del av den innan, så vill vi uppmuntra till läsning. Det här är fortsättningen på den förstudien, vilken är en del av kvinno- och tjejjourssörelsens ständiga roll att påminna resten av samhället om hur utbredd och brutalt män och killars våld mot kvinnor och tjejer är. På gator och torg, i skolan, i hemmet, på internet, i gänget.

Resultatet från förstudien visade att vi måste göra mer, allihopa! Allra helst tillsammans och i nära samverkan för att våldsutsatta kvinnor och tjejer i gängmiljö ska få samordnade insatser som inte står i motsättning till varandra. För att vi ska kunna göra det, så måste vi först identifiera henne - och för att identifiera henne så behöver vi ge henne en verklig chans att kunna söka och ta emot stöd och skydd på sina villkor. Under 2024 blev det tydligt för oss att det uppsökande arbetet på digitala plattformar är avgörande för att våldsutsatta kvinnor och tjejer ska få möjlighet att göra den förändring som hon själv önskar. Vi vet också, genom mötet med målgruppen i vår egen verksamhet, men även av de många rapporter som finns tillgängliga, att män och killars sexuella och kriminella exploatering av kvinnor, tjejer och flickor i hög grad förekommer på just digitala plattformar. Med anledning av detta beslutade vi att utforska våra egna möjligheter att arbeta uppsökande på digitala plattformar i kombination med att erbjuda ett lättillgängligt och kontinuerligt stöd på plattformen Snapchat.

Under 2025 när arbetet med digitalt uppsökande arbete har pågått har det samtidigt tillkommit lagstiftning i Sverige såsom den så kallade "Onlyfans lagstiftningen" - en uppdatering av den befintliga sexköpslagen, som trädde i kraft den 1 juli 2025. Det är först efter det som det blivit straffbart att betala för sexuella handlingar som utförs på distans. Syftet med lagstiftningen har varit att kriminalisera män och killars våld mot kvinnor och tjejer som sker på distans - samtidigt som redan förinspelat pornografiskt innehåll och profitering på kvinnor och tjejers kroppar fortsatt är lagligt för män och killar att köpa och konsumera. Det har kommit ut nya rapporter, bland annat från Jämställdhetsmyndigheten² där Jämställdhetsmyndigheten lyfter sambandet mellan att utsättas för våld i hemmet, såväl som att se sin mamma utsättas för våld under

¹ <https://kvinnojoureniumea.se/wp-content/uploads/2025/06/Slutrapport-under-radarn-2024-.pdf>

uppväxten, och att senare i livet involveras i gängbrottslighet eller annan kriminalitet. Jämställdhetsmyndigheten menar att genom att motverka och förebygga mäns våld mot kvinnor kan vi därigenom förebygga att våldet går i arv och därmed även förebygga andra typer av brottslighet. En annan rapport som färdigställdes och presenterades under 2025 var Brottsförebyggande rådets rapport "Flickor och kvinnor i kriminella nätverk"³

Både lagstiftning och olika rapporter har påverkat vårt arbete på varierande sätt. Hur den nya lagstiftningen kommer att tillämpas är ännu för tidigt att uttala sig om, men vi ser en risk för att den antingen får begränsad effekt eller leder till att kvinnors och tjejers utsatthet förskjuts till allt mer slutna miljöer och anonyma plattformar. Det skulle i sin tur försvåra möjligheten att upptäcka utsatthet och erbjuda stöd och vägar ut ur utsatthet.

De rapporter som presenterats innehåller många viktiga slutsatser, inte minst om sambandet mellan gängkriminalitet och mäns och killars våld mot kvinnor och tjejer. Trots detta osynliggörs dessa samband konsekvent – det ges varken utrymme i mediebevakning eller lyfts fram i konferenser och andra offentliga sammanhang, vilket riskerar att försvaga både förståelsen av problemets omfattning och möjligheten till effektiva åtgärder. Istället omformuleras problembeskrivningen till att handla om kvinnors och tjejers påstådda delaktighet, makt och aktiva brottslighet, vilket riskerar att flytta fokus från mäns våld och strukturell utsatthet till ett individualiserat ansvar hos dem som drabbas.

När samhället vill bredda ansvaret för gängkriminaliteten, så sker det på bekostnad av könade strukturer. Teman som lyfts från myndigheter och media har ofta följande tongångar: "även tjejer kan vara gärningspersoner", "även tjejer kan begå grova våldsbrott", "även tjejer är en del av gängens logistik och ekonomi". Detta ger såklart intrycket av att gängproblematiken är ökad. Det är ett problem, eftersom rapporterna visar att de drivande aktörerna inom gängkriminaliteten är män och killar, våldsmonopolet är starkt maskulinitetskodat och att tjejer och kvinnor snarare befinner sig i ett stort maktunderläge i dessa miljöer. Tidigare nämnda sägningar om tjejers delaktighet skapar alltså en falsk och felaktig bild av jämställdhet i ett system som är mycket könat i både praktik och dynamik. Gängens maktstruktur är patriarkal och att kalla den könsneutral förvrider verkligheten, en verklighet som är välkänd. När kvinnor börjar synas i problemområden används det för att friskriva män från ansvar och försvaga strukturanalysen.

Att förstå och synliggöra dessa könade maktstrukturer är avgörande för att vi ska kunna erbjuda våldsutsatta kvinnor och tjejer i gängmiljö det stöd de har rätt till. När vi låter falska föreställningar om jämställdhet skymma verkligheten riskerar vi att osynliggöra deras utsatthet och därmed även vårt ansvar. Med fortsatt kunskap, samverkan och ett outtröttligt fokus på mäns och killars våld kan vi skapa insatser som faktiskt gör skillnad. Det är först när vi vågar se våldet för vad det är som vi också kan börja förändra det. Vår uppmaning blir här att bära med sig och använda sin kunskap om män och killars våld mot kvinnor och tjejer i det som brukar kallas "våld i nära relation" när du möter denna målgruppen - för det är så du är med och bidrar till förändring.

³ <https://bra.se/rapporter/arkiv/2025-10-22-flickor-och-kvinnor-i-kriminella-natverk>

Definition av män och killars våld mot kvinnor och tjejer

Mäns och killars våld mot kvinnor och tjejer är ett uttryck för och ett verktyg i den könsmaktsordning som präglar samhället. Våldet omfattar alla former av fysiskt, psykiskt, sexuellt, digitalt, ekonomiskt och socialt kontrollerande handlingar som män och killar utövar mot kvinnor och tjejer – i hemmet, i nära relationer, på gatan, i digitala miljöer, på arbetsplatser, i kriminella nätverk och i andra sammanhang där könade maktskillnader skapar sårbarhet och beroende.

Våldet ska förstås i ett sammanhang där män som grupp historiskt och samtida har mer makt, resurser och tolkningsföreträde än kvinnor som grupp. Det är denna strukturella ojämlikhet som gör våldet möjligt, normaliserat och ofta osynliggjort. Våldet varierar i form och intensitet, men funktionerna är återkommande: att begränsa kvinnors och tjejers frihet, autonomi, handlingsutrymme och livsvillkor.

Våldet innebär inte enskilda händelser utan är del av ett större samhälleligt mönster där män som grupp utövar makt och kontroll över kvinnor som grupp. Det är därför att förstå som ett uttryck för könsmaktsordningen – den strukturella ordning där män som kollektiv har mer makt och privilegier än kvinnor – och våldet fungerar samtidigt som ett medel för att upprätthålla denna ordning. Att analysera våldet som könat är avgörande för att förstå såväl orsakerna som konsekvenserna, och därmed också hur förebyggande och stödjande insatser behöver utformas. Kvinno- och tjejjourers kunskap vilar på att våldsutsatta kvinnor och tjejer ofta berättar stegvis, för att testa omgivningens reaktioner. Hos myndigheter kommer hennes ord att värderas och utredas och vårt uppdrag är att möta henne med förståelse och tillit. Utifrån den kunskapen har vi valt att inte använda oss av någon vidare definition vad gäller gängkriminalitet och liknande begrepp inom kriminologin. Vi utgår i denna slutrapport, likt i vår verksamhet i övrigt, från hennes upplevelser och beskrivningar om gängkriminalitet/gäng liknande miljöer/relationer med tungt kriminella.

Uppsökande arbete på internet

I enlighet med slutsatser från förstudien så har vårt huvudsakliga fokus under året varit att utveckla stödet till unga kvinnor och tjejer genom att arbeta mer uppsökande på de arenor där hon befinner sig och uttrycker att hon önskar att det fanns stöd att få. Vi har identifierat Snapchat som den främsta kommunikationsapplikationen, vilket också innebär att det är en plats där tjejer löper stor risk att exploateras. Att utöka vår närvaro digitalt har lett till att vi behövt se över våra rutiner och tänka igenom hur vi förhåller oss till olika etiska aspekter. Den process som det inneburit för oss ser vi kan vara av vikt för andra att få ta del av, särskilt för yrkesverksamma vars ambition också är att finnas tillgängliga för unga tjejer och kvinnor. Således kommer vi nedan redogöra för hur vår arbetsgång sett ut likväl som slutsatser som vi kan dra efter det gångna projektåret.

Det uppsökande arbetet innebär att en verksamhet eller organisation aktivt söker upp personer eller grupper som behöver information eller stöd, men som av olika skäl har svårt att själva ta initiativ till att be om hjälp. Vårt syfte med att arbeta uppsökande är alltså att möta henne där hon befinner sig och erbjuda stöd direkt. Vad gäller uppsökande arbete online kan det genomföras på flera olika sätt och är något relativt nytt för vår verksamhet eftersom vårt stöd i vanliga fall

bygger på att hon själv tar första steget och kontaktar oss frivilligt, på sina egna villkor. Det är därför viktigt att betona att vi inte övergick till detta arbetssätt från en dag till en annan. Det har krävts noggrann eftertanke och planering för att genomföra det på ett sätt som ligger i linje med vår förenings värderingar och samtidigt blir bra för henne som söker vårt stöd.

Inför uppstarten av vårt uppsökande arbete var det första steget att ta del av metodstödet ”Uppsökande arbete online med utsatta för människohandel och annan sexuell exploatering”, som Plattformen Civila Sverige mot Människohandel publicerade i februari 2025.⁴ Utifrån detta valde vi att använda oss av det som kallas ”bakåtvänt” uppsökande arbete. Syftet med denna metod är att genom sociala medier sprida information och skapa interaktion med följare och nå ut till fler följare, för att på så sätt nå målgruppen och kunna erbjuda kunskap och öppna upp för en direkt kontakt vid frågor eller behov av stöd. Enligt plattformen har denna typ av uppsökande insats fungerat mycket väl för andra civilsamhällesorganisationer, och beskrivs som både förebyggande och stödjande samtidigt.

Snapchat som plattform

När vi hade fastställt att det var det bakåtvända uppsökande arbetet vi ville implementera och att vi skulle göra det via Snapchat så väcktes flera etiska överväganden. Vi behövde ta ställning till om vi verkligen vill verka på en plattform som faktiskt tjänar pengar på att tjejer och kvinnor exploateras, som dessutom inte erbjuder tillräckligt skydd mot detta utan tvärtom möjliggör det genom sina funktioner. Att vi nyttjar plattformen innebär att vi på ett vis bidrar till att detta får fortgå, samtidigt skulle alternativet vara att hon lämnas helt ensam på den plats där hon är väldigt utsatt. Efter noggrant övervägande landade vi i att vår närvaro är nödvändig – just för att vi behöver finnas där hon befinner sig.

Att verka på Snapchat innebar även att vi behövde ta ställning till olika säkerhetsaspekter och utforma rutiner för hur vi använder oss av plattformen. Att vi finns på plattformen innebär också en direkt risk för oss att utsättas, vilket det inte finns något skydd emot men det vi har kunnat göra är att se till så vi har en god beredskap för detta som är förankrad i vår verksamhet.

⁴ <https://manniskohandel.se/plattformen-har-lanserat-metodstod-for-uppsokande-arbete-online/>

Vi har därför tagit fram rutiner för hur vi hanterar de brott och kränkningar vi riskerar att utsättas för på plattformen, exempelvis hotfulla meddelanden eller så kallade dickpics.

Tjejjourens verksamhet är separatistisk, vilket innebär att vi är tjejer och kvinnor som stöttar andra tjejer och kvinnor. Det har inneburit vissa utmaningar på Snapchat, trots att vi tydligt framhåller att vi verkar separatistiskt vår offentliga profil. För att kunna ha kontakt via snapchat krävs det att båda parter lägger till varandra som vänner. Inledningsvis var vår tanke att godkänna alla vänförfrågningar och sedan om det framkommer att det är en kille/man som tagit kontakt, skicka ett standardiserat meddelande där vi hänvisar honom vidare. Kort efter att vi öppnade vårt Snapchat-konto behövde vi däremot ompröva vårt arbetssätt, eftersom en stor andel av dem som lade till oss visade sig vara killar och män. Det innebar att en betydande del av våra resurser gick till att bemöta och hänvisa dem vidare. Vi såg också att detta påverkade våra algoritmer negativt.

Jag

Tack för att du hör av dig till oss. Tjejjouren i Umeå är en tjej- och kvinnoseparatistisk förening. Det innebär att vi **bara är** tjejer och kvinnor och bara ger stöd till tjejer och kvinnor. Om en kille/man vill ha stöd finns det andra föreningar som finns för till för det. Till exempel ungarelationer.se

På bilden syns det standardiserade svaret som skickats till killar och män som söker kontakt.

En central funktion på Snapchat är ”Hitta vänner”-funktionen, där deras algoritmer tar fram förslag på vänner att lägga till snabbt, utan att behöva söka på användarnamn eller liknande, på bilden bredvid kan ni se hur det ser ut. För många är Snapchat ett sätt att hålla kontakten med sina vänner, men också ett sätt att skapa nya kontakter och lära känna nya personer, vilket möjliggörs via denna funktion, men vi ser också att förövare utnyttjar just detta. Det har varit svårt för oss att förstå hur Snapchats algoritmer fungerar, något som även Novahuset, som också erbjuder stöd via Snapchat, bekräftade vid vårt studiebesök under 2025. Det är alltså oklart varför vissa konton föreslås via ”lägg till snabbt”, enligt Snapchat påverkar faktorer som ålder, plats, befintliga vänner, befintliga följare, rykte och beteende på Snapchat⁵.

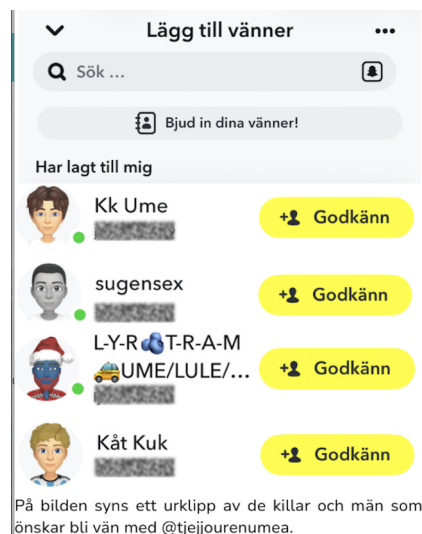

På bilden syns ett urval av de vänförslag som @tjejjourenumea får upp under funktionen ”hitta vänner”.

Det är anmärkningsvärt anser vi, att vårt konto som heter tjejjourenumea och så tydligt riktar sig till tjejer får så hög andel män och killar som förslag under ”hitta vänner” och samtidigt så många män och killar som lägger till oss som vänner. Vi ser att flera av dem som lägger till oss just har hittat till vårt konto via ”hitta vänner”-funktionen. Detta är något som är särskilt viktigt att lyfta fram, för om vi, som tydligt visar genom vårt användarnamn vilka vi är och som under hela året aktivt försökt påverka algoritmerna för att slippa dessa förslag, ändå fortsätter att exponeras i den här omfattningen - hur ser det då ut för alla unga tjejer? När vi pratar med tjejer som vi möter i vår verksamhet om detta får

⁵ <https://help.snapchat.com/hc/sv/articles/35382503314580-Vad-är-Hitta-vänner>

vi tydligt medhåll, de känner igen sig och beskriver detta som vardag - det är något som finns i alla tjejers mobiler, hela tiden.

En annan funktion som vi ställer oss särskilt kritiska till är kartfunktionen, där ens position är synlig för ens vänner på en karta i Snapchat. Vi vet att denna funktion används av väldigt många dagliga, där det finns en förväntan att alltid ha platstjänster påslagna och således dela sin fysiska position med vännerna på Snapchat. Vi möter tjejer som beskriver hur en strategi hon och hennes vänner använder sig av för att trygga varandra är att hålla koll på varandra via kartan, och se så att alla kommit hem efter en kväll tillsammans exempelvis. Samtidigt ser vi också hur förövare i hög utsträckning använder sig av denna kartfunktion för att utöva hot och kontroll, att ständigt ha koll på var hon befinner sig och begränsa hennes vardag och handlingsutrymme. Det är möjligt att stänga av denna funktion, inte dela sin plats via

Snapchat, något som ofta förväntas av yrkesverksamma och vuxna i unga tjejers liv att hon ska göra. Men vi ser att denna funktionen är väl integrerad i så många unga tjejers vardag att det ses som ett väldigt stor begränsning i hennes sociala liv att stänga av denna funktion, det är inte något att bara stänga av utan att ta i beaktning kring hur det påverkar henne och hennes umgänge. Vidare kan det också innebära en risk för henne om hennes förövare använder kartan som ett sätt att kontrollera henne, hur kommer hans kontroll ta sig i uttryck när han inte längre kan följa varje steg hon tar via Snapchat? Vi ställer oss kritiska till både kartfunktionen, men även samhällets respons på att tjejer och kvinnor inte med lätthet väljer bort funktionen.

Vi möter tjejer och kvinnor vars nakenbilder, ofta skickade via digitala plattformar som Snapchat, har spridits vidare av en förövare, eller där det föreligger ett överhängande hot om spridning. Detta orsakar en omfattande oro och rädsla hos henne samtidigt som det även framkommer genom hennes egna berättelser och i dialog med andra yrkesverksamma, att hon ofta möts av skuld- och skambeläggande när hon berättar om sin utsatthet. I stället för att erbjudas stöd för ett brott som begåtts mot henne, blir hon ifrågasatt utifrån sitt eget agerande, exempelvis varför hon valde att skicka bilderna. Vi ser hur ansvaret i dessa situationer ofta förskjuts från förövaren till den utsatta tjejen, där fokus hamnar på att hon förväntas förändra sitt beteende genom att avstå från att skicka nakenbilder. Detta synsätt vill vi tydligt ta avstånd från. Ansvaret för brottet ligger alltid hos den som sprider, eller hotar med att sprida bilderna eller annat material. Den digitala arenan är i dag en integrerad del av vardagslivet, särskilt för unga kvinnor och tjejer. Det digitala livet är ständigt närvarande och påverkar henne oavsett tid och plats. Samtidigt är ungdomstiden en period präglad av utforskande och identitetsskapande, där även sexualitet och intimitet är centrala delar. Den digitala arenan utgör i detta sammanhang en viktig plattform för sådant utforskande. Vi vill därför framhålla att lösningen inte är att frånta henne dessa möjligheter genom att hålla henne ansvarig eller skuldbelägga henne för eventuell utsatthet hon riskerar att utsättas för, utan att fokus bör handla om att lägga över ansvaret där det hör hemma och erbjuda henne stöd vid behov.

Vårt stöd via Snapchat

Vad gäller vårt stöd via Snapchat har verksamheten under året haft regelbundna öppettider på veckobasis, samtidigt som vi även funnits tillgängliga dygnet runt vid särskilda händelser, såsom Rally-VM, Brännbollsyran och insparken. Sammantaget har Snapchat varit öppet 245 timmar under året. Under denna period har vi haft omkring 100 stödsamtal via Snapchat. Utifrån den återkoppling vi fått har möjligheten att ta emot stöd via Snapchat upplevts som mycket uppskattad. Vi ställer inga krav på att den som kontakter oss ska uppge sin ålder. Vår samlade erfarenhet, i likhet med Novahuset som också erbjuder stöd via Snapchat, är dock att målgruppen generellt är mycket ung, från cirka 10 år och uppåt.

På vår Snapchat-profil har vi delat information om samverkanspartners, vi bedömer att detta har bidragit till att en stor del av de frågor som inkommit rört myndighetskontakter och vilket stöd som finns att tillgå. Under 2025 har vi träffat många myndighetspersoner som själva har en önskan om att verka på Snapchat, men att arbetsgivaren sätter stopp för möjligheten. Många av dessa myndighetspersoner är yrkesverksamma som dagligen möter barn och ungdomar i sitt arbete, vilket gör att Snapchat med fördel hade kunnat användas på många olika sätt för att barn och unga ska få tillgång till information och sina rättigheter till stöd. Med vetskapen om att många yrkesverksamma själva önskar att använda Snapchat inom ramen för sitt arbete, hur länge kan arbetsgivare komma undan med att deras verksamheter inte finns där och erbjuder lättillgänglig kontakt?

På bilden syns information som finns fastnålad på @tjejjourenumea's offentliga profil på Snapchat.

Under året har vi även noterat att det stöd som efterfrågas via Snapchat ofta kan beskrivas som mer lågintensivt till sin karaktär. Genom att vara tydliga med våra öppettider och vår tillgänglighet ges den stödsökande möjlighet att själv styra tempo och omfattning i kommunikationen. Hon kan välja att svara direkt eller återkomma när det passar henne bäst. Plattformen erbjuder därmed ett flexibelt sätt att kommunicera, där det finns möjlighet att ringa,

skicka röstmeddelanden, videoklipp, bilder eller textmeddelanden. Att själv kunna välja och variera kommunikationsform bedömer vi som en viktig del i att sänka trösklarna för kontakt. Samtidigt ställer detta krav på oss som verksamhet att vara lyhörda, följsamma och anpassa stödet efter individens behov och förutsättningar.

OnlyFans

I samband med att vi tog del av plattformens metodstöd⁶ framkom att det i dagsläget inte verkar finnas någon aktör som bedriver uppsökande stödarbete på plattformen OnlyFans. Detta sammanföll med införandet av ny lagstiftning inom området, den så kallade "Onlyfans lagstiftningen". Vi har också fått ta del av berättelser om utsatthet och exploatering av kvinnor och tjejer som finns på Onlyfans. Sammantaget ledde detta till att vi avsatte tid för att undersöka våra möjligheter att närvara på plattformen i syfte att kartlägga förutsättningarna för stödinsatser.

Återigen föregicks arbetet av etiska överväganden, OnlyFans är en plattform vars affärsmodell i stor utsträckning bygger på att tjäna pengar på sexuellt innehåll, vilket innebär exploatering av kvinnor och tjejer. Trots detta landade vi i beslutet att initialt skapa ett konto i kartläggande syfte, då plattformen i princip är helt otillgänglig utan inloggning. Efter att ett konto skapats blev det snabbt tydligt att stora delar av plattformens funktioner är låsta bakom betalväggar. För att få tillgång till innehåll, kommunicera med användare eller skicka meddelanden krävs betalning, vilket kraftigt begränsar möjligheterna till kontakt och insyn. Mot denna bakgrund övervägde vi möjligheten att istället använda vår profilsida för att dela information utan betalvägg, i syfte att visa oss synliga och hänvisa vidare till hur kontakt med vår verksamhet kan upprättas. Det visade sig dock att ett aktivt konto kräver verifiering genom myndighetsutfärdade identitetshandlingar, innan vi kunde publicera innehåll överhuvudtaget. Då vår ambition var att verka på plattformen som organisation och inte som privatperson, kontaktade vi plattformens kundtjänst för vägledning kring hur en förening kan skapa konto, publicera innehåll och vara tillgänglig för stöd utan att en enskild medarbetare behöver stå ansvarig för kontot. De svar som erhöles upplevdes som autogenererade och gav inget faktiskt stöd i frågan. När vi lyfte problematik kring exploatering på plattformen bemöttes detta inte, och försök att bli hänvisade vidare till en ansvarig kontaktperson gav inget resultat. Det är tydligt för oss att OnlyFans inte önskar att så kallade kreatörer som gör annat innehåll än av sexuella syften, är välkomna på plattformen.

Det slutsatser som kan dras av kartläggningen är att OnlyFans är en mycket sluten plattform som marknadsförs som "empowering", där de menar på att deras autentisering med ID-handlingar är ett sätt att skapa trygghet på sidan, något vi vet att de misslyckas med samtidigt som de inte möjliggör närvaro för stödverksamheter. Plattformens tekniska och administrativa strukturer försvårar insyn, kontakt och uppsökande arbete.

Under 2026 avser vi att fortsätta följa utvecklingen och se över möjligheterna till fortsatt arbete kopplat till plattformen. Flera centrala frågor kvarstår, däribland hur den nya lagstiftningen påverkar OnlyFans, om utsattheten på plattformen kvarstår eller förflyttas till andra digitala miljöer samt hur stödinsatser kan anpassas därefter.

⁶ <https://manniskohandel.se/plattformen-har-lanserat-metodstod-for-uppsokande-arbete-online/>

Utveckling av en uppbrottstrappa för tjejer och kvinnor utsatta för män och killars våld i en gängmiljö

Under det gångna året har det varit viktigt för oss att lyfta de särskilda utmaningar som våldsutsatta kvinnor i gängmiljö möter samtidigt som vi bibehåller förståelsen att det är en del av mäns våld mot kvinnor. För att synliggöra detta har vi valt att ta stöd av och vidareutveckla vår egen version av något som kallas för uppbrottstrappan⁷. Uppbrottstrappan forskades fram Goldina Smirthwaite och Carin Holmberg för att synliggöra hur mäns våld tar sig i uttryck för de kvinnor som också har ett missbruk, för att fånga de likheter såväl som skillnader som finns i utsatthet i jämförelse med det som forskarna benämner som normgruppen, det vill säga kvinnor utan missbruk. I vår version av uppbrottstrappan har vi således lagt till ytterligare aspekter vi behöver känna till när hon som utsätts också befinner sig i en gängmiljö, då vi menar att trappstegen för henne är än högre. Vår förhoppning är givetvis att det inom feministisk våldsforskning kommer tas fram en uppbrottstrappa för kvinnor och tjejer som befinner sig i gängkriminalitet på sikt, men fram tills dess får ni gärna använda er av vår version av uppbrottstrappan som bygger på vår kunskap och erfarenhet av att möta målgruppen, som finns bifogad som bilaga. Kontakta oss om ni vill veta mer om hur ni kan förstå och använda er av den.

Samverkan

Förstudien som genomfördes 2024 hade som syfte att ge en överblick av kunskapsläget inom området såväl som att genomföra en lokal kartläggning gällande relevanta aktörer. Dessa skulle senare ingå i samverkansforumet "Under radarn", från vilka vi kunde inhämta information om nulägesbild i Umeå och Västerbotten. Under 2025 har samverkansgruppen "Under radarn" fortsatt sammankallas till en träff på vårterminen och en på höstterminen för att dela nulägesbild och för kunskaps- och erfarenhetsutbyte mellan verksamheterna.

Något som varit oerhört tydligt i samverkan under året, och som återkommer gång på gång när vi talar om stöd och skydd till våldsutsatta kvinnor, tjejer och barn så är det brist på trygga boendelösningar. Ett problem som tycks för samhället vara omöjligt att lösa och ha förståelse för är att det är helt avgörande för att kunna lämna en våldsam man/flera förövare. Det behöver vara tydligt för henne när hon funderar eller vill ta steget att lämna att det verkligen finns en utväg ut från våldet, och vad den vägen är. I samverkan har vi bland annat talat om trygga boendelösningar kopplade till barns rätt till skydd och trygghet. I samband med att den nya lagstiftningen Lag (2024:79) om placering av barn i skyddat boende trätt i kraft syns en trend där socialtjänsten avvaktar med att göra placeringar. De placeringar som ändå beslutas om, gäller i absoluta majoritet frivilliga placeringar enligt SoL och pågår under en kortare tid där umgänget med den våldsamma pappan förväntas dra igång direkt. Osäkerhet och bristande ställningstagande hos socialtjänsten i våldsärenden, särskilt i frågor som vårdnad, våld i hederns namn och gängkriminalitet har identifierats. Rädsla hos ansvariga socialsekreterare att ta ställning, omskrivning av våld samt bristande erfarenhet lyfts som problem för andra aktörer att kunna fullfölja sina uppdrag. Hos Kvinno- och tjejjouren i Umeå, men även andra aktörer, ser vi att en konsekvens av den nya lagstiftningen är att våldsutsatta kvinnor och barn inte får det stöd och

⁷ <https://publicera.kb.se/tgv/article/view/3286/2971>

skydd som behövs, likväl som att rådande lagstiftning förskjuter gränser för vem som anses vara våldsutsatt och skyddsvärd.

Skillnader i kompetens mellan och inom myndigheter påverkar även rättssäkerheten. Oavsett rättsprocessens gång betonas vikten av att hon blir lyssnad på, informerad om sina rättigheter och erbjuds relevant stöd, inklusive tidig kontakt med juridisk kompetens. Det finns svårigheter att tillgodogöra sig skadestånd, samtidigt som EU-rätten fastslagit att offer för prostitution och människohandel har rätt till brottsvinster som beslagtas. Att erkännas som brottsoffer är för många en viktig del i upprättelse och tillgång till stöd. Samtidigt är våldet ofta normaliserat, särskilt inom prostitution och gängnära miljöer, där kvinnor och tjejer inte alltid identifierar sig som brottsoffer eller känner till vad som är brottsligt i Sverige. Yrkesverksamma behöver ha förståelse för denna komplexa utsatthet, oavsett om hon benämns som målsägande eller tilltalad.

Det finns återkommande kritik mot rättsprocesser där brott mot kvinnor inte prioriteras, vilket kan leda till upprepade förhör utan skyndsamt utredning eller tillräcklig bevisinhämtning. Rasism inom rättsväsendet uppges påverka utfallet. Även kvinnor med missbruk riskerar att få sin våldsutsatthet osynliggjord då fokus ensidigt hamnar på missbruket.

Det finns också stora brister lokalt vad gäller möjligheten till akutboende för våldsutsatta kvinnor och tjejer i missbruk. Det lokala alternativet som finns har ett dåligt geografiskt läge, där risken att röjas är överhängande och i närliggande lokal bedrivs verksamhet där förövare kan vistas. Även för tjejer och kvinnor med husdjur finns begränsade möjligheter till akutboende, vilket att hon kan behöva välja mellan att lämna våldet men också lämna sitt husdjur eller stanna kvar för att kunna vara med sitt djur. Som alltid när vi talar om boende i ett akut skede, så behöver vi också ha en långsiktighet för att kvinnor, tjejer och barn inte ska hamna i ett läge där det enda alternativet som kvarstår är att återvända till förövaren/förövarna.

I Jämställdhetsmyndighetens årsrapport⁸ framkommer det att Sverige prioriterar arbetsexploatering över den sexuella exploateringen, något som även vår grupp instämmer sker lokalt i vårt län. I Umeå kommun finns det ett medborgarlöfte om att arbeta mot prostitution och människohandel, vilket är ett viktigt ställningstagande samtidigt som arbetslivskriminalitet och exploatering kräver alla våra lokala resurser, även polisiärt. Av det kan Kvinno- och tjejjouren i Umeå konstatera att det är absolut nödvändigt att en tydlig plan behöver upprättas för att prioritera arbetet mot sexuell exploatering, eftersom det inte finns något nuvarande (2025) regeringsuppdrag gällande sexuell exploatering. Att Centrum mot våld R8 i Västerbottens inland redan inför bildningen har haft fokus på sexuell exploatering är en sådan tydlig plan och ställningstagande som aktörer på lokal nivå kan besluta om och prioritera trots det.

Det framkommer även betydande brister i barn- och brottsofferperspektivet vad gäller unga tjejer. Brott mot minderåriga tjejer rubriceras ofta inte som människohandel utan som utnyttjande eller involvering, vilket riskerar att osynliggöra våldet. Handlingar såsom spridning av nakenbilder samt fotografering och filmning mot hennes vilja normaliseras i hög grad och

benämns inte alltid som våld, vilket leder till felaktiga brottsrubriceringar. Det är få lokala aktörer i Västerbotten som kan ge direkt stöd på digitala arenor till tjejer som finns i vårt närområde, och det blir särskilt påtagligt under längre ledigheter som sommar och jul då vuxennärvaro på IRL mötesplatser också minskar.

Det är lätt att peka på allt som inte fungerar och på det som saknas för att yrkesverksamma ska kunna ge ett fullgott stöd. En möjlig väg som har identifierats är att minska sekretessen mellan myndigheter, samtidigt som en stark sekretess inom exempelvis hälso- och sjukvården är avgörande för att skapa tillit. Exempelvis har SIP (samordnad individuell plan) identifierats som ett viktigt verktyg för att säkerställa samordnat stöd och förhindra att individer faller mellan stolarna. Trots detta råder det osäkerhet hos många kring sekretessbrytande samverkan, och alla aktörer känner inte heller till möjligheten till en SIP. Den samlade erfarenheten är alltså att SIP inte alltid används, även om det hade kunnat möjliggöra och underlätta samverkan.

Vi vet genom det år som gått att samverkan med de aktörer som är representerade i samverkansforumet har gjort verklig skillnad för våldsutsatta kvinnor och tjejer som befinner sig i, eller har befunnit sig i, en gängmiljö och som vi möter i vår verksamhet. Genom forumet har vi inte bara kunnat samordna insatser på ett mer effektivt sätt, utan också tagit del av värdefulla erfarenheter kring hur andra aktörer har hanterat komplexa och resurskrävande ärenden som kräver både flexibilitet och uthållighet.

Den samlade kompetensen, engagemanget och viljan till samarbete hos de medverkande aktörerna skapar förutsättningar för långsiktiga och hållbara lösningar för målgruppen. Med fortsatt öppen dialog, ömsesidigt förtroende och gemensamt ansvar ser vi med stor tillförsikt på framtiden och på möjligheten att ytterligare stärka stödet till de kvinnor och tjejer som är i behov av samhällets samlade insatser.

Planering av det fortsatta arbetet

Arbetet är inte slut, kampen fortsätter under 2026. Vi är mycket tacksamma för att Länsstyrelsen Västerbotten även under 2026 kommer att fortsätta finansiera projektet som möjliggör för det fortsatta arbetet. Vi ser att den upparbetade samverkan behöver fortsatt stärkas och utvecklas, eftersom att ett gemensamt arbete mot män och killars våld mot kvinnor och tjejer är absolut nödvändigt. Vår förhoppning är att vi ska nå ut till fler tjejer genom att utveckla vårt uppsökande arbete på internet, det positiva resultatet under 2025 har medfört att vi ser att vi behöver fortsätta verka på fler digitala platser som tjejer och ungdomar finns på. TikTok är den främsta nyhetskällan bland barn och ungdomar enligt Nordicoms rapport⁹ från 2024 "mediebarometern" och därför är det viktigt att vi finns tillgängliga där för att sprida kunskap om män och killars våld mot kvinnor och tjejer och samtidigt erbjuder ett lågröskelstöd. Vår förhoppning är också att möta fler tjejer IRL på mötesplatser och lyfta in tjejers utsatthet i samtalet för att utgöra en komplettering till det arbetet som redan pågår i Umeå och Västerbotten med att samtala med ungdomar om rekrytering till gängkriminella nätverk.

⁹ <https://www.svt.se/kultur/tiktok-vaxer-som-nyhetskalla-bland-unga>

Genomgående för alla insatser under 2026 handlar om att verka för att samhället, och alla aktörer som våldsutsatta kvinnor/tjejer som befinner sig i gängkriminella miljöer möter, kan ge henne det bästa möjliga stödet så hon kan leva ett bli fritt från mäns våld, förtryck och dominans.

Tack

Detta projektår 2025 hade varit svårt att genomföra utan ert stöd och ert förtroende. Vårt varmaste tack riktas därför till alla deltagare i samverkansforumet "Under radarn", som återigen generöst bidragit med sin tid, sitt engagemang och sin kompetens för att synliggöra och lyfta tjejer och kvinnors utsatthet i gängkriminella miljöer. Ni gör skillnad – ni är ljuset.

Den 25 november 2025, på FN:s internationella dag för avskaffandet av mäns våld mot kvinnor, arrangerade Kvinno- och tjejjouren i Umeå tillsammans med Länsstyrelsen Västerbotten och Umeå kommun spridningskonferensen *Våldsutsatta tjejer och kvinnors dubbla utsatthet i gängkriminella miljöer*. Ett stort tack till medarrangörer, moderator, inledningstalare och föreläsare som med sitt kunnande och engagemang bidrog till en mycket lyckad konferens. Vi vill också rikta ett varmt tack till er 116 deltagare som valde att stanna hela dagen – trots att lokalen bokstavligen var fylld till bristningsgränsen.

Vi vill även tacka Novahuset i Linköping, som varit en viktig inspirationskälla i utvecklingen av vårt eget stöd via digitala plattformar, och som så generöst har delat med sig av sin erfarenhet och kunskap.

I en tid då många kvinnojouren har svårt att fortsätta sitt arbete är vi särskilt tacksamma för det förtroende vi fått från Länsstyrelsen Västerbotten och Umeå kommuns jämställdhetsutskott. Tack vare er finansiering och ert kontinuerliga engagemang har vi haft möjlighet att utveckla och stärka vårt arbete under detta projektår.

Kvinno- och tjejjouren startade 1979 för att ge stöd till våldsutsatta kvinnor, tjejer och barn. Det som var viktigt då är lika viktigt för oss över 45 år senare. Avslutningsvis vill vi rikta vårt djupaste tack till alla kvinnor och tjejer som sökt stöd hos oss under 2025 och som varje dag ger oss förtroendet att bära deras berättelser vidare.

Tillsammans i systerskap – alltid.

Anna Lindström & Sanna Ström
Kvinno- och tjejjouren i Umeå
Umeå, december 2025

UPPBROTTSTRAPPAN

För kvinnor som befinner sig i gängkriminella miljöer, framtagen
av Kvinno- och Tjejjouren i Umeå

Normalisering

Våld är sanktionerat och normaliserat i gängmiljö.

Sexuellt våld särskilt förekommande och normaliserat.

Missbrukande: starkare normalisering då våld bland då våld bland missbrukare anses som mer normalt.

Normgrupp: normalisering.

Beroende

Beroende av honom som "skydd" mot andra i gänget.

Narkotika som ett sätt att överleva - används av honom som ett maktmedel. Fokus endast på missbruk.

Missbrukande: starkare beroende på grund av drog.

Normgrupp: beroende av mannen, känslomässigt och materiellt.

Skuld och skam

Fokus på hennes delaktighet och eventuella egna brott leder till påförande av skuld och skam.

Missbrukande: starkare skuld- och skambeläggning från omgivningen.

Normgrupp: Känner skuld och skam över att bli misshandlad.

Rädsla

För skjutvapen och dödligt våld. Kan finnas flera förövare - ibland för henne okända killar och män.

Missbrukande: Fler rädslor, tex att partnern ska avslöja missbruket, och rädsla för våld från gruppen om hon brutit mot tjuvghed och vänt sig till polisen

Normgrupp: Rädsla för tex värre våld från partnern och rädsla att bli ensam.

Brister i bemötandet

Bristande kunskap och brottsofferperspektiv. Ingen anpassad avhoppbarverksamhet. Får inte tillgång till tryggt boende.

Missbrukande: Fler brister tex inte tillgång till boende på kvinnojour, samt att vården tolkar misshandelskador som effekt av missbruk.

Normgrupp: Brister i bemötande och hjälp.